

освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 20.09.2023). 4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 21.09.2023). 5. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1115 від 08.09.2020 «Деякі питання організації дистанційного навчання» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення 01.01.24). 6. Павленко О. О. Використання дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка. 2007. № 3 (21). С. 78–85. 7. Полат Е.С., Бухаркіна М. Ю., Мойсеева М. В. Теорія і практика дистанційного навчання: навчальний посібник для студ. вищ. пед. навчальн. закладів. К.: «Академія», 2004. 416 с. 8. Постанова Кабінету Міністрів України № 711 від 24 червня 2022 р. «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.09.2023). 9. Рибалко А. П. Використання дистанційної форми навчання в процесі математичної підготовки учнів – економістів. Вісник Житомирського державного університету. 2014. Випуск 5 (77). С.106-111. 10. Ушкаленко І. М., Зелінська Ю. С. Дистанційна форма навчання у вищих навчальних закладах України та інших країнах. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». №4. 2018. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6254> (дата звернення: 01.01.2024).

УДК 946.91(477.83/.85)"16"(093.3)

ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сагайдак Н. М.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Груба Т. Л.,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри української мови та літератури

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті висвітлено значення поняття «освіта», «метод проєктів» та його ознаки, обґрунтовано види, етапи методу, які сприяють активізації процесу навчання на уроках, визначено дидактичні закономірності її використання з метою підвищення ефективності навчання, розкрито потенціал та роль у зростанні мислення, креативного підходу, уваги, творчої діяльності учнів та здатність формувати та вдосконалювати вміння, які набуваються учнями. Розглянуто чотири головні етапи роботи над проєктом, доведено, що проєктна діяльність дає можливість формувати самоосвітню компетентність, активізувати процес засвоєння знань, стимулювати інтерес учнів до вивчуваного предмета, насамперед української мови та літератури. Приклад застосування методу автором продемонстровано на прикладі уроків української мови «Новий акаунт, якого ви можете знати — «07Прислівник» та української літератури «Створення буклета за мотивами книги Марини Павленко «Русалонька із 7-В»...». Визначено, що за класифікацією це -інтегровані/монопредметні, групові/парні, творчі, інформаційні, дослідницькі, пошукові, за тривалістю — довготривалі проєкти.

Ключові слова: освіта, метод проєктів, урок української мови та літератури, пізнавальна активність, творчі вміння, критичне мислення.

Abstract. The article highlights the meaning of the concept of "project method" and its features, substantiates the types, stages and ways of applying the method that contribute to the intensification of the learning process in the classroom, identifies didactic patterns of its use to improve the effectiveness of learning, reveals the potential and role in the growth of thinking, creativity, attention, creative activity of students and the ability to form and improve the skills acquired by children.

Keywords: education, project method, Ukrainian language and literature lesson, cognitive activity, creative skills, critical thinking.

Головний складник духовного життя становить система освіти, яка забезпечує реалізацію процесу пізнання знань. Освіта — це інструмент, що дає людям змогу набути нові знання, вміння, навички, інформацію, готує нові покоління до самостійного життя. У сучасному світі освіта — складне і багатоманітне суспільне явище, сфера передачі, освоєння і перероблення знань і соціального досвіду. Освіта — певна система навчальних і виховних закладів, що здійснюють різноманітні форми залучення їх досвідів в освоєння багатств культури.

На сьогодні системою освіти України прийнято перехід на якісний унікальний рівень знань учнів, який базується на зміні суспільного життя, де з кожним днем виникає великий попит на освіченість, розвиненість особистості, яка має суспільно необхідний потенціал для

самовдосконалення та самореалізації. Відповідним чином науковцями розроблено багато навчальних систем та підходів, виникають нові ідеї та концепції, що, значною мірою, позитивно впливають на здобуття освіти та виховання нинішніх дітей.

Актуальності набула організація освітнього процесу на принципах плідного спілкування учнів, спрямованого на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти важливе, ставити пізнавальні завдання, планувати діяльність, критично мислити, бути відповідальним у досягненні результатів. «Значна увага приділяється формуванню загальнонавчальних умінь і навичок, найвищим рівнем розвитку яких є творчі уміння, що передбачають оволодіння стратегічними методами пізнання — моделювання, системно-структурний аналіз, прогнозування тощо. Результатом навчання має стати не засвоєння знань, а формування основних компетентностей, які забезпечують успіх практичної діяльності» [1, с. 24]

Освітній процес, на відміну від виробничого, неможливо зупинити. Тому школа, навіть в умовах кризи, працює, перебудовується на ходу із часом, не зупиняючись у пошуках нових форм організації навчальної діяльності.

Шляхом ретроспективного аналізу праць українських лінгводидактів з'ясовано, що концептуальні питання вибору методів навчання, логічного й умотивованого їх поєднання залежно від мети й завдань уроку докладно розкрито у працях О. Біляєва, Г. Ващенко, В. Мельничайка, М. Пентилюк, С. Чавдарова й ін.

Серед інноваційних підходів викладання, хочеться звернути увагу та виділити саме метод проєкту, який набув неабиякого значення та популярності. Він допомагає адаптувати навчання до сучасних умов життя, залучаючи до самостійного пошуку потрібної інформації, розподілу, структуруванню, проголошення результатів та відстоювання своєї точки зору за допомогою доцільних аргументів. Все більше вчителів України використовують у своїй практиці проєктну діяльність.

Суть методу проєктів розкривається науковцями (З. Бакум, О. Горошкіна, Т. Груба, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Попова, І. Хом'як та ін.), які довели, що ефективність організації навчання української мови в старших класах залежить від умотивованого відбору дидактичного інструментарію, зокрема й форм, методів та засобів навчання, проблема оптимального добору яких не нова в сучасній лінгводидактиці. Однозначно погоджуємося, що з-поміж інноваційних методів навчання української мови та літератури в загальноосвітніх навчальних закладах останнім часом з огляду на необхідність реалізації стратегічних завдань сучасної освіти, розвитку творчих здібностей, саморозвитку, самовдосконалення особистості, здатної до організації ефективного обміну інформацією, продуктивної комунікації,

значного поширення набув метод проєктів, спрямований на спільне розв'язання проблем, формування здібностей виділяти головне, здобувати необхідну інформацію, планувати діяльність, критично мислити, бути відповідальним у досягненні результатів.

Сьогодні, як переконує практика, в умовах змішаного типу навчання (онлайн/офлайн) продуктивним є метод проєктів, спрямований на вироблення в учнів стійкої мотивації та належної комунікації для здобуття знань з української мови та літератури задля майбутнього професійного навчання. У цьому контексті вочевидь актуалізується необхідність виокремлення проблем, пов'язаних із життєвою практикою учнів, для розв'язання яких необхідно застосувати накопичені знання і доповнити їх корисною інформацією у швидко змінюваному сучасному соціумі. [3, с.28]

Проблема процесу навчання була і є предметом дослідження багатьох науковців (І.Богданова, Г.Гребенюк, Т.Гришина, Т.Дмитренко, О.Коваленко, Н.Манько ін.) Щодо проєктної діяльності то її дослідженням займалися В. Нищита , Н.Морзе, Є.Полат, які наголошували на її особливостях та ефективності заохочення пізнавальної діяльності учнів. Хоч і досліджень, на перший погляд, достатня кількість, що присвячені проблемі використання цього методу та не розкрито шляхи застосування як засобу навчання української мови та літератури. Саме це зумовило зацікавленість та вибір теми статті.

Мета статті — висвітлити перспективу проведення проєктного методу, визначити дидактичні закономірності її використання, довести, що проєктне навчання дає можливість формувати саморозвиток, стимулювання інтересу учнів до виучуваного предмета, насамперед української мови та літератури.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання: висвітлити поняття «метод проєктів», обґрунтувати види, етапи та шляхи застосування методу, які сприяють активізації процесу навчання на уроках, продемонструвати приклад проєктних робіт з української мови та літератури як засобу для перспективи освоєння знань на сучасному етапі розвитку.

Проєкт — це поєднання теорії та практики, який спрямований на оволодіння різними способами творчої, дослідницької діяльності через активні дії й створення учасником власної стратегії навчання. Метод проєктів — це комплексний навчально-виховний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності.

Як зазначають М. С. Вашуленко та С. Ц. Гончаренко: «метод проєктів — система навчання, за якою учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування й виконання практичних завдань — проєктів, що постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проєктів на чільне

місце ставиться самостійність учнів та їхня активність, ініціативність, захопленість» [4, с. 9; 5].

Метод проєктів має характерні ознаки: наявність певної значущої проблеми для учнів, інтереси дітей, домінування принципу самостійності у діяльності учнів, використання різних форм діяльності: групова, парна, індивідуальна, зв'язок теорії з практикою та зв'язок з реальним життям. Завдання методу забезпечити формування компетентностей, як інформаційна (пошукова діяльність, складання плану, обробка знайдених даних, обмін інформацією), змога вчитися впродовж життя (планування і організація власних діяльностей), соціальна (вміння аргументовано та грамотно відстояти свою думку чи позицію), підприємницька (здатність презентувати власні ідеї). Німецький педагог А. Флітнер характеризує проєктну діяльність як навчальний процес, в якому беруть обов'язково участь розум, серце та руки, тобто осмислення самостійно знайденої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінці. М. Чанова вважає однією з ознак цього методу — алгоритмізованість. Погоджуємось з думкою Т. Грубої, що застосування методу у старших класах полягає в забезпеченні переконливої мотивації самостійної та колективної навчальної діяльності учнів, сприяттні формуванню пошукових умінь і навичок, нарешті – створенні «ситуацію успіху» на уроці.[2, с. 262]

З.Бакум, О.Горошкіна, О.Киричук, Н.Солодюк, Є.Полат виділяють такі види проєктів: за домінуютьною діяльністю(дослідницькі, рольові, творчі, прикладні, інформаційні, практично-організаційні); за кількістю учасників(індивідуальні, парні та групові); за кількістю навчальних предметів(монопредметні, інтегровані); за тривалістю виконання (міні-проєкти, короткотермінові, тижневі та довготривалі); за характером партнерських взаємодій між учасниками (кооперативні, змагальні, конкурсні).

Структура методу проєктів спричинила етапи роботи над ним. О.Горошкіна виділяє такі етапи: підготовчо-мотиваційний (в ньому визначається мета, завдання, розподіл учасників на команди); етап планування (окреслюються проблеми, вибір назви проєкту, висвітлення змісту, обсягу інформаційних джерел, розподіл завдань між учасниками/командами); етап вибору рішення (систематизація та узагальнення опрацьованого, внесення змін у план діяльності за потребою); етап виконання проєкту, його оформлення; етап рефлексії (учасники аналізують власну роботу); етап захисту (презентація, творчий звіт, доповідь тощо; колективне оцінювання результатів) триваю весь урок чи частину відведеного часу [6]. Спираючись на визначені етапи роботи над проєктом за О.Горошкіною та власний досвід, виділяємо найголовніші етапи: підготовчий етап, етап розробки, етап реалізації та контролю за

проробленою роботою. Педагог-предметник має використати засоби та методи, що ґрунтуються на співпраці і передбачають залучення учнів до спільної практики, яка сприяє їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду. Тому зазначене зумовило зростання проектних робіт в освітньому процесі. Прикладом реалізації методу проектів на уроках української мови є проєкт «Новий акаунт, якого ви можете знати — «07 Прислівник»». За ознаками це творчий, інформаційний, інтегрований, парний, довготривалий проєкт, який потребує знань з української мови та інформаційних технологій. Завдання проєкту — сприяти засвоєнню учнями знань про прислівник як самостійну незмінну частину мови, роль в усному та писемному мовленні, визначити загальне значення, граматичні ознаки, синтаксичну роль, його морфологічні ознаки, розвивати творчі здібності учнів, усне зв'язне мовлення, критичне мислення, увагу, уяву, наполегливість, креативність, виховувати в учнів любов до рідної мови, активізувати дослідницькі вміння, пошук і вибір головної інформації, творчий виклад матеріалу коротко та змістовно тощо. Результатом проєкту є сторінка в соцмережі, яка слугує для надання, поглиблення та повторення знань. Підготовка проводилася на уроках української мови і в позаурочний час, а також на уроках інформатики, що дозволяло учням приділити більше уваги окремим деталям. Кожен з етапів мав свою ознаку. Під час підготовчого етапу семикласники разом з учителем визначили мету, завдання проєкту, розподілились по парах (за кожним було закріплене завдання, яке розкривало поступово нову підтему). Наприклад, пара №1 повинна опрацювати загальне значення прислівника, навести приклади у формі картинки та голосового повідомлення; пара №2 опрацює морфологічні ознаки, підбирає приклади, які оформляє у зображенні чи відео повідомленні; пара №3 розглядає синтаксичну роль прислівника з багатьма прикладами для засвоєння та кращого розуміння; пара №4 для узагальнення підбирає відповідні тестові завдання та робить аналіз і т.д. Мета етапу розроблення — збір інформації, її систематизація та узагальнення, оформлення проєкту. Учитель повинен стежити за викладом думок учнів, коригувати їхню розмовну діяльність та помилки, не нав'язуючи їм свої погляди, підбадьорювати, спрямовувати діяльність, підводити до певних висновків та бути поруч упродовж усього шляху. Спробувати створити умови, де здобувачі знань будуть почуватися впевнено, розкуто, висвітлюючи свої справжні думки, не соромлячись осуду. Етап реалізації є вагомим, бо його мета — узагальнити результати виконання проєкту та захистити його, тому вимагає від учасників вмінь репрезентувати власні спостереження та розуміння теми за короткий термін. Етап контролю за здійсненою діяльністю вимагає від учнів колективного самоаналізу. Оцінювання відбувалося за визначеними критеріями: усвідомлення учасників значення, проблем, які було висунуто,

коректне дослідження, активність кожного учасника згідно з індивідуальними можливостями, особливості спілкування учасників, колективні особливості рішень, залучення знань з інших наук, здатність аргументувати свої думки.

Прикладом реалізації методу проєктів на уроках української літератури 7 класу є інтегрований проєкт «Створення буклета за мотивами книги Марини Павленко «Русалонька із 7-В»...». За ознаками це творчий, інформаційний, груповий, довготривалий проєкт, який потребує знань з української літератури та української мови. Мета проєкту — створити щось, за допомогою чого їхні наступники не змогли б оминати цей твір, розвивати роль в усному та писемному мовленні, розвивати творчі здібності учнів, усне зв'язне мовлення, критичне мислення, увагу, уяву, наполегливість, креативність, виховувати в учнів любов до літератури, активізувати дослідницькі вміння, пошук і вибір головної інформації, творчий виклад матеріалу коротко та змістовно тощо. Результатом проєкту є буклет, створений семикласниками, в якому учні вибудували власне розуміння детективної пригоди. Підготовка проводилася на уроках української літератури і в позаурочний час, що дозволяло учням приділити більше уваги окремим деталям. Кожен з етапів мав свою роль. Під час підготовчого етапу учні разом з учителем визначили мету, завдання проєкту, розподілились на дві групи (за кожною групою були закріплені однаково завдання). Наприклад, команда №1 «Норі» та команда №2 «Крумплі» шукає та вибирає головну інформацію про автора за допомогою підручників, довідників, інтерв'ю автора; опрацьовує прочитану повість, виписуючи найголовніші фактори на які варто звернути увагу при створення буклета; за допомогою штучного інтелекту створити головне фото за описом зовнішності головного героя, вибрати додатково фотоматеріал; придумати назву буклета та кожен сторінку, на якій буде розміщено найголовніші та найцікавіші матеріали і т.д. Мета етапу розроблення — збір інформації, її систематизація та узагальнення, оформлення проєкту. Етап реалізації є вагомим, бо його мета — узагальнити результати виконання проєкту та захистити його, тому вимагає від учасників вмінь репрезентувати власні спостереження та розуміння теми за короткий термін. Для цього учні спільно підготували плакат, де потрібно було систематизувати свої знання та пройдену практику, заповнюючи порожній трафарет русалки характерними ознаками прочитаного твору. Етап контролю за здійсненою діяльністю вимагає від учнів колективного самоаналізу. Оцінювання відбувалося за визначеними критеріями: усвідомлення учасників значення, проблем, які було висунуто, коректне дослідження, активність кожного учасника згідно з індивідуальними ознаками. Учні працювали зацікавлено, злагоджено та з натхненням. Кожен проявив себе на всіх етапах та

залишився задоволений результатом спільної діяльності. Зробили висновок: «Немає казок кращих, від тих які створює саме життя...».

Отже, ми можемо виділити низку позитивних чинників щодо використання в навчальній діяльності методу проєктів: навчає вільно та самостійно орієнтуватись у методичній літературі та здобувати необхідні знання, розвивати критичне мислення, є засобом активного розвитку інтелектуальних можливостей, навчає бути відповідальним за власну діяльність, навчання, життя, слугує гарним прикладом позитивної мотивації, дає можливість досягнути навичок поетапних дій, є доцільним елементом формування культури соціального та ділового спілкування, вчить як правильно аргументовано відстоювати свою позицію, думку, дослідження. Також слугує засобом генерації нових ідей, пошуку альтернативних рішень, аналізу та синтезу, збільшує продуктивність учнів, передбачає самостійне вирішення проблем. У професійній діяльності метод проєктів має низку переваг для вчителів Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Г. П. Метод проєктів як засіб удосконалення методичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Луганськ : Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2012. № 24 (259) грудень. Ч. II. С. 102-110.
2. Груба Т.Л. Теорія і практика формування мовної особистості учнів старшої школи на уроках української мови (профільний рівень): монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 336 с.
3. Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ : Педагогічна думка, 2021. 90 с.
4. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. — К. : Літера ЛТД, 2011. — 364 с.
5. Гончаренко С.Ц. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / О.М. Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.
7. Нищета В. А. Технологія життєтворчих проєктів на уроках української мови та літератури : [навч. посібник] / В. А. Нищета. – Х. : Основа, 2009. – 153 с.
8. Солодюк Н. Використання методу проєктів у процесі засвоєння старшокласниками мовленнєвих відомостей / Н. Солодюк // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2009. – № 4. – С. 71 – 77.